

СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються стратегії реформування професійно-технічної освіти в Україні.

Ключові слова: професійно-технічний навчальний заклад, стратегії, завдання, функції.

Аннотация. В статье рассматриваются стратегии реформирования профессионально-технического образования в Украине.

Ключевые слова: профессионально-техническое учебное заведение, стратегии, задачи, функции.

Актуальність. Протягом останніх років потенціал кваліфікованих робітників в Україні значно знизився у порівнянні з розвинутими країнами. Це зумовлено падінням престижу робітничих професій, неефективним інформуванням населення щодо попиту на професії, недостатньою участю суб'єктів господарювання у розв'язанні проблем професійної освіти і навчання. Як наслідок, суб'єктів господарювання не задовольняє якість підготовки робітничих кадрів, що пов'язано із застарілою матеріально-технічною базою, недосконалістю кваліфікаційних характеристик на професії та види робіт, державних стандартів професійно-технічної освіти, недостатнім рівнем підготовки педагогічних працівників і керівників навчальних закладів.

Подальший розвиток професійно – технічної освіти України неможливий без досягнення європейського рівня освітніх стандартів з урахуванням національних особливостей, що обумовлює необхідність модернізації, розширення функцій професійно-технічної освіти, її трансформації в професійну освіту і навчання.

Назріла необхідність якісних змін у взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо питань

функціонування і розвитку професійної освіти і навчання. Потребує реформування система управління професійною освітою і навчанням.

Нагальним є вирішення проблеми щодо підвищення ефективності діяльності професійно-технічних навчальних закладів, які не задовольняють реальних потреб ринку праці. У результаті значна частина державного бюджету використовується на навчання неконкурентних на ринку праці робітників і не сприяє їх продуктивній зайнятості.

Не сприяють оперативному і гнучкому реагуванню на попит у робітниках діючі умови і процедура ліцензування освітньої діяльності професійно-технічних навчальних закладів, підприємств, організацій і установ, що здійснюють підготовку робітничих кадрів на виробництві.

Назріла необхідність автономності професійно-технічних навчальних закладів, в першу чергу, їх економічної самостійності, ефективного залучення інвестицій у розвиток системи професійної освіти і навчання, введення стимулів як для суб'єктів господарювання, так і для педагогічних працівників.

Недосконалість законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими регулюються питання сфери професійної освіти, неврахування ними змін, що відбуваються в економіці і суспільному житті країни, фінансування за залишковим принципом, є стримуючими факторами розв'язання наявних проблем та формування єдиної концептуально узгодженої та науково – обґрунтованої державної політики щодо розвитку системи професійної освіти і навчання впродовж життя.

Об'єктивною потребою і водночас невід'ємною складовою державної політики в галузі освіти на початку XXI століття стає створення необхідних умов для реалізації професійної освіти, яка забезпечуватиме поєднання високої фахової підготовки особистості з ґрунтовною базою загальноосвітніх знань, сприятиме досягненню цілісності навчання протягом усього життя людини.

Розвиток професійної освіти вимагає від педагогічних колективів узгодженості у вивченні навчального матеріалу, систематичності та послідовності в змісті, формах організації та методах навчання, що є важливою складовою педагогічних умов забезпечення цілісності процесу і результатів навчання. Особливої уваги вимагає вивчення спеціальних дисциплін, подолання розриву, що існує між навчальними закладами різних рівнів акредитації в організації професійної підготовки. Виникає потреба в науково обґрунтованих засобах забезпечення узгодженості професійної підготовки у вищих професійних училищах (ВПУ) і вищих закладах освіти (ВЗО) професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ).

Аналіз досліджень і публікацій. Тему управління розвитком професійно технічної освіти досліджували С. Я. Батишев, В. С. Безрукова, А. П. Беляєва, М. М. Берулава, Р. С. Гуревич, Г. С. Гуторов, О. С. Дубинчук, М. І. Махмутов, Н. Г. Ничкало, П. Р. Атутов, Ю. Ф. Зінковський, В. К. Сидоренко, Д. О. Тхоржевський, Ю. С. Тюнников, Б. О. Федоришин, В. В. Шапкін, В. Ю. Биков, П. М. Воловик, Л. П. Вороніна, Ю. І. Мальований, В. М. Максимова, Л. В. Савельєва, Л. Д. Хромова.

Метою статті є обґрунтування напрямів та шляхів модернізації системи професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні професійно-технічні навчальні заклади стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримали право самостійного визначення напрямів свого розвитку, цілей та методів їхнього досягнення. Поряд із цим підвищились вимоги до якості освіти, інтенсивно запроваджуються нові технології навчання, швидко змінюються організаційні та економічні умови діяльності ПТНЗ, загострюється конкурентна боротьба на ринку освітніх послуг, поступово почала змінюватись позиція держави щодо професійно-технічної освіти шляхом запровадження процесів децентралізації. Постійно виникають різні групи замовників та користувачів освітніх послуг зі своїми фінансовими можливостями, запитами та претензіями. Зростання самостійності та свободи

професійно-технічних навчальних закладів спричиняє зростання їхньої відповідальності та ефективності своєї діяльності.

Основною проблемою сучасних навчальних закладів виступає вирішення питань замкнутості системи професійної освіти, відкриття її зовнішнім факторам, забезпечення умов для адаптації в навчальний процес вимог ринку праці, що дозволить постійно оновлювати освітні технології та позитивно впливати на якість освітнього процесу. У сучасних умовах це можливо тільки за активізації інноваційних процесів у галузі професійної освіти, інтеграції освітньої, наукової та практичної діяльності.

Для вирішення завдання із формування єдиного інформаційного освітнього простору, індивідуальної освітньої траєкторії сучасні навчальні заклади мають здійснювати стратегічне планування. Для нього характерне формування довгострокових планів, у яких зазначається: що й коли розробляти та впроваджувати в довгостроковій перспективі. У цьому випадку діяльність ПТНЗ планується виходячи з того, чи буде внутрішнє середовище змінюватись, чи в ньому не будуть проходити якісні зміни. Для другої характерним є те, що самостійно навчальний заклад не в змозі досягнути своєї мети, оскільки, в першу чергу, досягнення залежить від запитів користувачів освітніх послуг та поведінки конкурентів. І саме в цьому випадку розробка програми дій має починатися з аналізу внутрішніх можливостей і ресурсів навчального закладу.

Постійна увага Уряду до системи професійно-технічної освіти сприяла об'єднанню зусиль та поліпшенню роботи центральних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, сторін роботодавців та профспілок України щодо створення належних умов для навчання та виховання молоді у професійно-технічних навчальних закладах та збереженню їх мережі.

В українській системі професійної освіти в останні роки спостерігаються позитивні тенденції щодо її осучаснення. Розпочалася робота з оновлення змісту шляхом розроблення професійних стандартів, покращується робота з кадровим потенціалом училищ, здійснюється

підвищення їх кваліфікації за новими навчальними планами і програмами, налагоджується співпраця з роботодавцями.

Урядом за останні роки прийнято низку розпоряджень та постанов щодо покращання діяльності професійно-технічних навчальних закладів. Так:

- постановою Кабінету Міністрів України від 11.06.2008 р. № 535 доповнено пункт 2 Порядку виплати надбавок за вислугу років педагогічним та науково-педагогічним працівникам навчальних закладів і установ освіти, що дає змогу залучати до навчального процесу висококваліфікованих фахівців виробництва та сфери послуг;

- розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 1396-р внесено зміни до Плану заходів, спрямованих на забезпечення ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах, якими визначено пріоритетні напрями розвитку професійної освіти. А саме: створення системи забезпечення якості професійно-технічної освіти, що відповідає міжнародним вимогам; модернізація управління професійно-технічною освітою; оптимізація фінансування та матеріальне забезпечення діяльності професійно-технічних навчальних закладів;

- розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.01.2009 р. № 42-р передбачається з 01.01.2010 р. передати обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям функції з управління в частині укладання та розірвання контрактів з керівниками професійних училищ та здійснення їх матеріально-технічного і фінансового забезпечення, що дасть можливість поліпшити фінансово-матеріальне забезпечення, оперативно вирішувати питання їх життєдіяльності, максимально врахувати потреби регіонів у кваліфікованих робітничих кадрах та посилить роль місцевих органів влади у формуванні робітничого потенціалу.

Опрацьовано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо удосконалення управління професійно-технічною освітою)», основною метою якого є удосконалення управління професійною

освітою, забезпечення якості, диверсифікація механізму фінансування, поліпшення матеріально-технічного забезпечення та посилення ролі місцевих органів виконавчої влади та самоврядування.

В цілому підготовку робітничих кадрів для всіх галузей економіки здійснюють 993 державних навчальних заклади різних типів, з них 876 державних професійно-технічних навчальних закладів, 72 навчальних центри при установах виконання покарань, 43 професійно-технічних училищ, що є структурними підрозділами вищих навчальних закладів.

Для оптимального використання фінансових, кадрових, навчальних, методичних ресурсів у 2009 році вживалися заходи щодо приведення мережі навчальних закладів у відповідність до структури економіки регіонів країни, їх оптимізації; здійснено укрупнення 43 малокомплектних професійних закладів. Головним завданням професійно-технічної освіти України є забезпечення конституційного права громадян на здобуття професійно-технічної освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей; забезпечення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках.

Першого вересня приступило до занять понад 410 тис. осіб, в тому числі близько 190 тис. першокурсників. За направленнями служб зайнятості - 18 тисяч осіб. Кожний другий за час навчання отримує дві і більше професій, що підвищує мобільність випускників на ринку праці. Обсяги державного замовлення за пропозиціями замовників підготовки кадрів робітників різного рівня кваліфікації у 2009 році становлять близько 190 тис. осіб. Важливим є збалансування обсягів підготовки, зайнятості та їх попиту у розрізі кожного регіону.

Поряд з основною функцією професійна освіта виконує важливі функції соціального захисту підлітків: навчаються та утримуються понад 20 тис. дітей-сиріт, майже 70% учнів – це діти з багатодітних та малозабезпечених сімей.

Проте при зростаючій потребі економіки держави у кваліфікованих робітничих кадрах, намітилася тенденція щорічного зменшення прийому учнів та слухачів. Не дивлячись на все вище викладене, система професійно-технічної освіти має значний потенціал, достатній для відтворення робітничих ресурсів країни відповідно до вимог економічного розвитку суспільства та задоволення потреб громадян у професійній освіті.

Висновки. Перехід професійно-технічних навчальних закладів нового, сучасного типу зумовлює фахове зростання педагогічних кадрів для професійно-технічної освіти, зумовлює новий тип педагога, який органічно поєднує у собі функції майстра виробничого навчання та викладача спеціальних дисциплін. Це явно прослідковується після введення модульної системи професійного навчання. Після впровадження нових форм і методів навчання кваліфікованих робітників - створюються умови для реалізації єдності різних ролей викладача, майстра виробничого навчання як особистості; викладача, майстра виробничого навчання як того, хто вчиться; викладача, майстра виробничого навчання як того, хто вчить.

Література

1. Закон України „Про освіту” // Освіта України. Нормативно-правові документи. — 2001. - 472 с.
2. Закон України „ Про професійно-технічну освіту” // Освіта України. Нормативно-правові документи. - 2001. - 472 с.
3. Державна національна програма „Освіта” Україна XXI -К.: Райдуга 1994. – 64 с.
4. Державна програма „Вчитель”// Освіта України. - 2 квітня 2002.-№27. - С. 2-7.
5. Національна доктрина розвитку освіти. // Освіта України. - 23 квітня 2002. - №33. - С. 4-6.
6. Педагог професійної школи // Науковий світ. - 2003. - №4. - С. 10-14, 21- Педагогіка безпеки життєдіяльності // Наукові читання МАНЕБ - Асоціації члену ООН. - 4-6 червня 2002. - № 3. - С. 404
7. Болтівець С. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / Болтівець С. // Директор школи. - 7 березня 1998.
8. Болтівець С. Андрагогіка як вчення про удосконалення дорослої людини / Болтівець С. // Післядипломна освіта в Україні. - 2001. - № 1. - С. 47- 49.
9. Вакуленко Т.І. Система підвищення кваліфікації учителів у Німеччині: Автореф. дис... к-та" пед.наук; 13.00.04/ Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. -К., 1995. – 23 с.
10. Владиславлев О.П. Непрерывное образование. Проблемы й перспективы / Владиславлев О.П. - М. : Мол. Гвардия, 1978. -176 с.
11. Гаргай В.Б. Повышение квалификации учителей на Западе / Гаргай В.Б. // Педагогика. - 2003. - № 2. - С.74-80.

12. Гончар М. Непрерывное образование в педагогическом коллективе / Гончар М. // Народное образование. - 2000. - № 9. - С. 106-115.
13. Долженко Ю. Непрерывное образование в системе внутришкольного управления / Долженко Ю. // Народное образование. - 2000. - №9. - С.51-55.
14. Дробноход М. Актуальні проблеми розвитку післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів на сучасному етапі / Дробноход М. // Освіта і управління. - 1999. - № 2. - С. 132-140.
15. Дьяченко Б.А. Молоді вчителі як суб'єкт дослідження в системі післядипломної освіти / Дьяченко Б.А. // Освіта на Луганщині. - 2000. - № 1. - С. 9-10.